

VELIKA I MALA LAŽ POEZIJE

Poezija, divna, bujni kopollete najnežnijeg srca i najslinijih stapanja svesti sa prirodom i sa vrtnjama planeta, u tebi je objektivna laž, amoralna si i samo se koketiraš svojom tobožnjom naučno istinitom slikovitošću. Ko je ikada rekao lirsku istinu, laže, jer to je bila neka druga istina o kojoj ne znamo sasvim dovoljno pa ni ne možemo da kažemo šta je. Tek možda je ta takozvana lirska istina bila samo glatko i oblo, milo i tankočutljivo, pevucavo i grličasto ispovedanje etičkih kategorija. I zahvaljujući umilnosti i pevucavosti tih istina, zahvaljujući njihovoj lepoti i saglasnoj monozvučnosti, kukavičje jaje u pade u gnezdo lirike i sija tako jako i tako krvavo svojim grehom napasnih i potajnih samoznastava da i ne zapažamo onog pravo stanovnika gnezda, jer jaje mu je bez krečne ljuske, pothranjeno i nikad nesneseno, a taj mali patuljak bez perja golišavog vratića — lirika — u tom je jaju i možda su ga zgnječili u pustoj šumi kukanjem. Poetske istine samosvesnih bića, one nisu lirske. Jer lirska istina je istina nesamosvesnog bića, pa je prema tome ona laž, i paralaž. Preispoljna, jer je istinospesobna.

Laž poezije ovako nagoveštena shvaćena je kao postojanje nerešenih odnosa koji su sem filozofiji još i objekat poeziji. Dok prva postavlja pitanja i daje odgovore u jednoj evolutivnoj i frontalno cerebralnoj apstrakciji ideje, poezija ostaje otiskivanje sporadično i sasvim slepo, otiskivanje spolja i rasporenja. Nastanak poezije uvek je uslovljen lično i to stoji u tesnoj zavisnosti od emocionalnog života. Međutim, odnos emocionalnosti i lirizma nije nikako medjuakcija srodna, nego je guka lirizma prhutava pečurka koja se ispijaje na mestu odakle se skrnuo svileni cvet emocija.

Slikao sam tu komunikaciju, to iskustvo, ono je bilo lično, određeno skrućenim vremenskim i prostornim preživljavanjem, bila je to praznina duha na mestu živčanog bola, bili su to utišani vapaji jednog nervnog sistema i samo se pena čuvala na rubovima iskazanih i pozelenelih ali jednostavno opranih otkju. Bilo je lično, a to tako retko može da bude verovatno ako kažem da je bilo nevažno, pa ipak ni pišiva boba nije vredno taj umir i to splasnuće jedne razdrešene emocionalnosti. Javlja se najzad jedan osećaj da je splet želja glup i da je nužno zameniti ga, a ne kompenzirati. Poželeo sam da jedem jabuku — to je emocija. Jabuke nije bilo, tada sam rekao: „jabuka, eh, da mi je jabuka! Emocija je abregovana. Kažu da je lirika u toj abreakciji, i to je katarza. Ali abreakcija koja je ukinula emociju željavanja jabuke nije lirika. Kompenziranjem želje uzvikom, još uvek nisam učinio ništa sem što sam se umirio. Ostala je rana na stablu, tu gde je počivala emocija“.

I ja rekoh: jabuko smrti. Ne, ja ne rekoh jabuko smrti lijepa ti si, zašto li me čaraš, jer metafore ne volim, ali uprkos tome što sam malogradjanin koji ne voli metafore, moram da priznam da je to lirika. Po svim, pa i po najrealističnijim deklamatorskim šemama.

Dakle, laž poezije prva: katarličko oslobađenje od emocija i nije lirika. To i nije naša tema, jer to je ustvari laž o poeziji. Lirika dolazi kad umre emocija, lirika dolazi kad želja sparui i pohlepa uvene. A na njihovom mestu. Mehaničke ove pretstave pokazuju da je poezija treći stadij izraza. Poželeo jabuku — prvi

stadij izražavanja u sirovoj akciji uma. Rekao eh! i zamahnuo jako rukom, drugi stadij izražene i abregovane želje. I treći stadij: jabuko smrti. Međutim, makoliko se mehanički slikalo, to je samo slikovitost i ukočeni vid stvari. Jasno je da će svaka od tri faze moći da se upotrebi svugde, pa će se moći i metafora izraziti kao katarličko ili abreaktivno, drugofazno, delanje. Samo što tada metafora nije lirska. Ona je lažna. O koliko je, mislim se u zagradi, kod nas metafora izrečen u poeziji, i ko će znati koja je na pravom mestu. Tu osećaj mere ne pomaže, tu pomaže ona magija metaforsanja kojoj zavidim i slep sam od mržnje, gotov da se imitiram. (Rekao bih da izjava: slep sam od mržnje, pretstavlja samo potvrdu vrednosti tih metafora. Tema veoma čudna, ali iskušana: osećaj zavisti kao kriterijum vrednosti umetničkog dela. Aca Miletić).

LAŽ PRVA. Rekoh, uvek tako neživo subjektivan, čuvaj se drugih bića. Bio sam mirni i nezastičeni, bespomoćni pajac na štriku nevine blagosti. Rekao sam jednu poetsku „istinu“.

A ustvari bio sam lukavo i skrovito zamumljeni ris i djavao, pogan. To je samo bilo urlanje bedaka i jednog fanta zavidljivka.

Tobože sam se gradio da je u meni umir i tišina, blagost i sunce jarko, blešti nežno i pitomo. A kurjačić maleni bezazleni pravi se janje a ovamo sasvim je jasno da ništa to nije jasno i da nije onako kako te reči pretstavljaju. Jer, ako se kaže „čuvaj se drugih bića“, tada se misli da je u drugima zlo, a zlo u drugima samo je moguće saznati samoanalizom, pa je prema tome ova blaga rečenica okrutna, — njena blagost je lažna.

Relativnost subjektivnog iskaza je prvo na što bih hteo da skrenem pažnju kod svakog razgovora o poeziji, a naročito o ličnoj poeziji koja govori o ranama jednog određnog nervnog sistema.

Ako je nervnoj ćeliji ostala rana, ona je egzaktno vidljiva pod mikroskopom. Dozvoljavam da se postojanje te rane može u približno adekvatnoj formi videti po fiziološkoj reakciji susjednih ćelija, jer je ranjenoj ćeliji povredjen element komunikacije, ali potpuno odričem svaku mogućnost da se misao kao pretansponovani, preuđeseni, preneseni i prekomotani odjek nervnog a i spoljašnjeg ambijenta može proglasiti za tačan, adekvatan i raz rane. Jer to prekomotavanje i transmisija recimo refleksa, od ćelije do mislene formulacije nije nikakva mehanička transmisija. To nije ni kajš, nisu ni točkovi, nije ni silogistika.

Potreba da se govori čak i o fiziološičnosti poezije, potreba da se ona deracionalizuje, imperativ je događaj je reč o poeziji kao subjektivnom iskazu beznačajnom na svoj mikrokozmički način.

LAŽ DRUGA. VELIKA. A do deracionalizacije nesumnjivo dolazi, a to će reći da dolazi do laž-

nih otiskivanja jednog bića. Ako je laž ponikla nesvesno nazivamo je subjektivnim iskazom, pa tako često spasavamo obraz onima koji lažu. (Ukoliko je uopšte potrebno jednu laž podizati na nivo istine da bi se ona tako pretvorila u instrument socijalnog karača i zastidjivača).

Ali nedovoljno je reći da je poetski iskaz subjektivan. Svođenje poezije na subjektivnost poriče toj poeziji svaku originalnost i autofhtonost. Jer subjektivnost kao nesvesna laž jeste jednostavno stavljanje pregrade između objektivnosti, naučne slike sveta, i onoga što je isto tako naučno istinito ali je lažno u svojoj izdvojenosti od celovite slike sveta. Laž, ili neracionalnost poezije nije u njenoj nekakvoj pregradi ili zataračljivanju i nije u njenom izdvajanju od celine.

Naravno, mora se odmah uzeti u razmatranje drugi ekstrem onoga što poezija nije. Laž poezije nije ni u celovitosti svakog atoma sa stenama. Jer takva laž nije poetska već je sentimentalna, jer se pretpostavlja da je uzdah moguć samo kao vidljiv deo nevidljive a postojeće nesreće, na primer. A to, taj sentimentalizam, implicira da postoji opća kolektivna nervna sistema, a to je pre realnozna suština. Okamenjena.

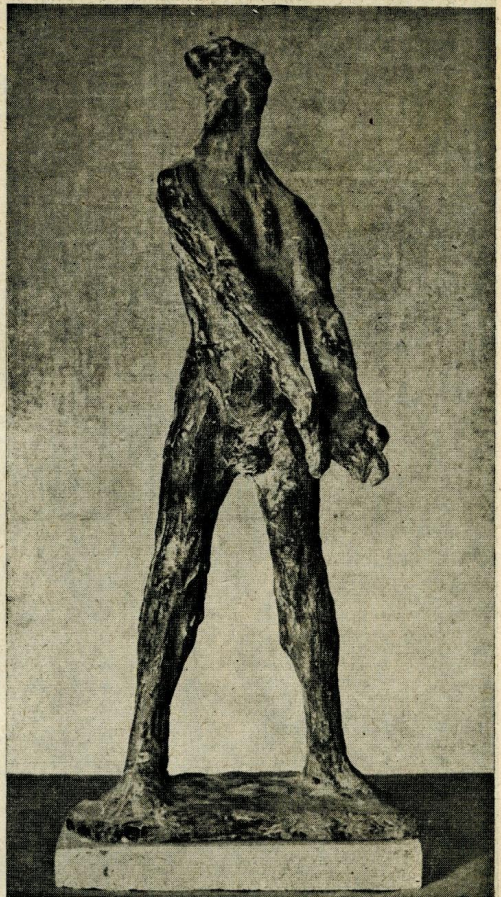
Kolektivni nervni sistem omogućava da bujan skup umirućih događaja postane objekt nečije svesne patnje, svačije svesne patnje, neizbežne velemercovske patnje. Sentimentalna lirika u svom najmučnijem vidu to je „Jedan dan života“. U toj patnji atoma kao da je umrla stena. U njoj vidim misteriju. (Moj stric je ganut. Smatra da je to, e, to je dobar film. Pa celo selo plače. Atečki psihizam je dakle sentimental). Srednjeokovne misterije sa fundamentalnom temom Hristove patnje slika su kolektivnog histerisanja i kolektivnog nerviranja u ime kolektivnog nervnog sistema ili duše. To zrno koje je vidljiv deo stene, taj sentimentalizam kolektivno ili psihičko-epidemijski, u rečenom filmu je očuvani rudiment acetike (meksikanske čudno za sombrero takva starina) religije žrtvovanja opštem bču ili bogu. Žrtvovanja jednog apstrahovanoj ideji, okamenotini, što u svakom slučaju nije kao lirika o kojoj govorimo uvek kao o progresivnoj. Lirika koja izražava apstrahovanu ideju, makoliko ta ideja bila tačna, i neće biti lirika. Tako da njena laž neće biti laž lirike nego lažna lirika.

Još mnogo puta bi se trebalo vratiti toj temi kolektivnosti ili monističnosti, kada je reč o poeziji, pa bila ona sentimentalna ili ne. I to iz jednostavnog razloga što pesnik retko kad ne peva, danas i u Melaneziji: dišeš travo mojih nogu, ili jednostavno naglašava da je on ta biljka. Pesnik je biljka!

Kako je to plačtrnovito i ljupko, a nežno i čedno vegetativno i bezmesno, i vegetiranski lirizoidno. Baš zbog te mnogostrane trivijalnosti viču mnogo i na pesnika biljku, dokoni kritičanti, ali to je čini mi se depilirano vrio, jer nije suština u biljovanju nego je reč o tome da li je pesnik slagao da je celina sa svemirom pa je zato rekao da je biljka, ili je on bilka iz nekih drugih razloga.

Rekosmo da nije naslikana prava mikrokozmički vredna slika deracionalizacije poezije ako se misli da je subjektivizam ustvari neuspelo ogradjivanje od objektivnog, i da kao takav pretstavlja osnovno obeležje lirske. Poezija nije ni davanje celine sa svemi-

(NASTAVAK NA 9. STR.)

VLADETA PETRIĆ

KRIVOKLETNIK

JON BALAN

Jutarnji časovi

*Ne treperi u šuštanju lišće, ni kestenovi
ne došaptavaju jutru tajnu svoju
pod prozorom mojim.*

*Diže se svetlosna zavesa vidika
sa kloparanjem zrakova koji šapću
pesmu zaboravljenu.*

*Grad se sa bodrenjem i snovima živim budi
u ritmu koraka izukrštanih...
poduhvata novih...*

JON MARKOVIĆAN

Crvene ruže

*Mesec je posuo more
krijuštima zlatnim, beskrajinim,
veče se ognulo svilom tišine;
venac lavorike — okolne planine.*

*Palme — otvorene lepeze,
čuvari obale u noći; tišina utuljkuje želje,
u vazduhu miris smokava sazrelih.*

*Pod zvezdama koncert, bez haljina balskih.
Pevaju se arije iz poznatih opera.*

*Za bol gospodje Beterfaj
ruke što se odmaraju na krampu rudnika
ubrale su crvene ruže.*

Zašto mi se potkrala u oku suza?...

Kaštel Stari, septembra 1950

Nemačka lirika

HELMUT HAJSENBITEL (1921)

JEDNOSTAVNE REČENICE

*dok stojim pada senka
jutarnje sunce projektuje prvi crtež
cvetanje je smrtna opasnost
složio sam se
živim*

KOMBINACIJE

1.

*Noć je mastru svetiljki
i stranžnjih svetlosti automobila.
Na nepomičnoj površini Alstera stoje
beli barjaci noći.
Pod drvećem idu senke.
To idem ja.*

2.

*Razgovori mračne komore.
Sećanja mračne komore.
Rešetke senki nad topljenjem leda.
Na ogledalastim krakovima stoje
svetlosti na obali.
Neosvetljena mesta procvetaja.*

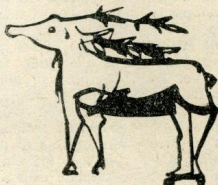
3.

*Sve te reči.
Inventar mogućnosti.
Ne zaboravi.
Pričanja o gramofonskim pločama.
Sećanje traka tonfilmova odigranih.*

4.

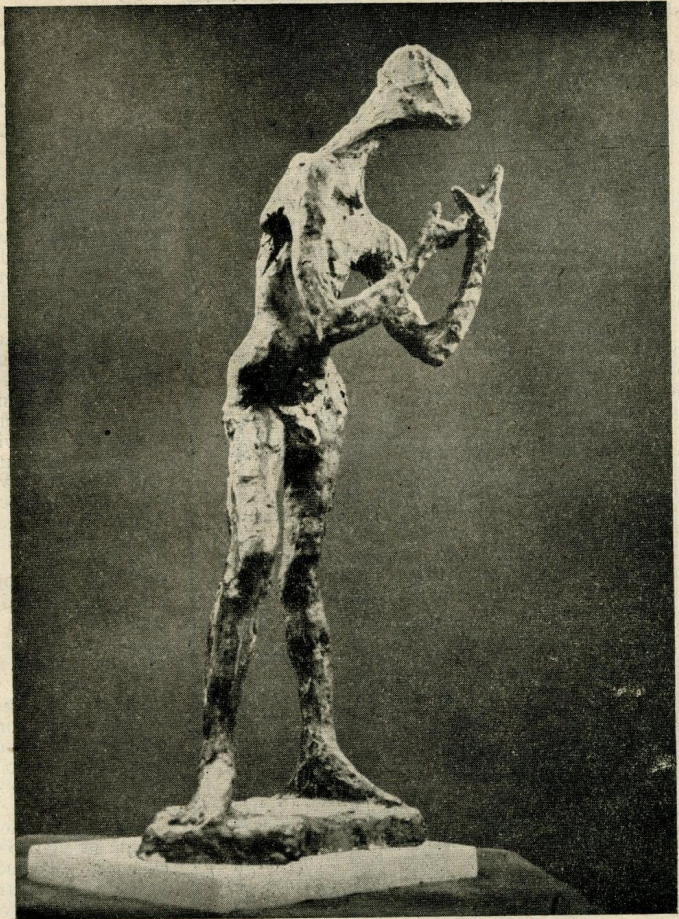
*I pitanja su one rečenice koje
izgovoriti ne mogu.
I misli su one ptice koje odlete
i ne vraćaju se više.*

Preveo Ivan IVANJI

HELMUT HAJSENBITEL

34 godine. Stan; Hamburg. Zenjen. Amputacija leve ruke (1941 — Rusija) — ratni invalid. Studije (za-počete): arhitektura. Studije (završene): nemački i istorija umetnosti. Piše od 15 godine povremeno. 1954 zbirka pesama „Kombinacije“.

VLADETA PETRIĆ: POLEMIKA

RAŠA POPOV

VELIKA I MALA LAŽ POEZIJE

(NASTAVAK SA TREĆE STRANE) rom. — Prava je poezija ono što se vrši „iz nekih drugih razloga“. Uobražavam da sam brisanjem jedne komezvonoznauške i s druge strane jedne anarhične struje isključio dva mogućna ekstrema neprogresivnosti (a progresivnost k-o nesilovana akcija jesta nužda) i da je to dijalektično mišljenje.

Tvrdio sam da poezija ima svoju laž, jer nikada poetska misao nije slika one lične nevolje koja je njen izvor. To je laž prva i mala. I zaista, evo gde dodjoh do potvrde tog uspatjenog ideji, jer vidimo da poezija po svojoj dijalektičkoj suštini izražava laž. Jer ono što jest i što nije (a to mi se sviđa kao dijalektika) po našim konvencijama jeste bar u jednom slučaju laž. A taj jedan slučaj postoji vazda i večno (laž poezije postoji dakle uvek). U isto vreme tog lažnog slučaja nikada nema zbog nemoći da se rasplete večno (poezija je tek tada istinita). Istinita li je, istinita je u nemoći, jer je tada pred njom negacija i minimum zahteva pred njom stoji. I nema šta da se označi krivo ili da se oblaguje.

Ne izjavljujem da je dijalektička misao lažna. Ona nalazi u matematičkim silovitih potvrda, u atomskoj fizici i odviše. Samo hoću reći da po poetskim konvencijama (a to su još uvek konvencije izražavanja emocija, i ot-slikavanja spojeva ili raspore-nja), liriska istina ne može po-stojati.

KONKRETNA LAŽ POEZIJE KOD LIČNOG ISKAZA uslov-ljena je nematematičnošću trans-

formisanja ličnog refleksa u ličnu misao. Psihološki vidovi ove laž-ljivosti, karakteristične i za poe-ziju, izrazito su vidljivi u puber-tetu. Momče gubi nežnost kod majke, upravo odriče se te než-nosti, — želi neku drugu nežnost. Na drugoj strani te nežnosti nema. Medjutim njegov iskaz u to vreme nema nežnosti ni koliko ispod nokta. To je onaj grubo garaganski jezik, onaj šatrovačko krelasti iskaz jednog dileje. A taj dileja bi nežnosti i hteo bi da pevucka, ali kome?

Gde su žene naših puberteta? pitao se u dvadesetoj godini, pitao se u četrdesetoj godini (sećate li se nežne lirike klimak-tericara?), ali u petnaestoj godini nije s me o da prizna bol. Nije mogao. Takav je to refleks. I eto ti iz takve nežnosti i tankog čuća izvire gruba okrutna maj-munšuća pesma:

*pojavio se tada nežnih šmolja
s bolom,
ne uvidjajući svoju
sličnost s volom*

„Profesor“ će reći: — „amo-ralna omladina. Svirepi cink, pašče i gad. Hladni idiotizam savremene omladine“. A posredi je samo jedna opora čudljivost prirode, nemogućnost adekvatnog filozofskog uobličavanja ideja i psihizama. I to i jest otprilike „subjektivizam“ poezije — ta nje-na laž. Mala lična laž.

Kažu da je abreakcija bla-godatna spoznavanjem istine, ali poetska abreakcija, katarličko oslobodjenje, ukoliko postoji, drukčije je. Reći istinu momče. Pred tobom je fakt, taj rezultat

te istinoljublivosti i racionalnosti. Šta ćeš s faktom?

A pokušaj sada reći laž. Ispod tvoje laži je fakt, a preko nje tvoj san, a preko njega oko tvoje. I osećaš li napon? puca li ti duša od zabreklosti sveta. Srećne li poezije!

Ta poezija koja ima laž — to je poezija sreće.

MESEČNIK ZA KULTURU I UMETNOST. GODINA III 1957. BROJ 5. — (20) ODGOVORNI UREDNIK: FLORIKA STEFAN. UREDNICI: DEJAN POZANOVIC, DRASKO REDJEP, IVAN HOROVIC I FLORIKA STEFAN. ESTETSKO - TEHNIČKA OPREMA: IVAN HOROVIC. VINJETA: BOGDANKA POZANOVIC. LIST IZDAJE „PROGRES“. NOVI SAD, MAKSIMA GORKOG BROJ 20. TEKUĆI RACUN KOD NARODNE BANKE 900-T-514. BROJ TELEFONA 35-59.

SLOG I ŠTAMPA: ŠTAMPARIJA „ZVEZDA“, VRBAS.

REDAKCIJA I ADMINISTRACIJA: NOVI SAD, MAKSIMA GORKOG BROJ 20. CENA PRIMERKU 20. — DIN. GOD. PRETPLATA 300. — DIN.